

سیمای حج در قرآن

گیرند.

روی این حساب فکر کردیم با الهام از قرآن و در پرتو هدایت آن، سیمای حج را در خود قرآن جستجو نموده و با بهره‌ای که قرآن از آن ترمیم نموده است آشنا شویم. چه اینکه تشریح کننده حج خداوند متعال است که بهتر از هر کسی آن را با زبان وحی در این کتاب آسمانی تبیین نموده است.

اهمیت حج در قرآن

۱- ان اول بیت وضع للناس للذي مبارکاً وهدى للعالمين. فیه آیات بینات مقام ابراهیم ومن دخله کان آمناً والله علی الناس حج البيت من استطاع الیه سیلاً ومن کفر فان الله غنی عن العالمين

اولین خانه‌ای که برای مردم (و عبادت خداوند) بنا شده در سرزمین مکه است که پربرکت و مایه هدایت و روشنگری جهانیان است.

در آن نشانه‌ها و آیات (الوهیت و ربوبیت خداوند) ظاهر و آشکار است (از جمله) در آن مقام ابراهیم خلیل است و هر کس به آنجا وارد شود ایمن خواهد بود، و برای خدا بر مردم است که آهنگ خانه (او) نمایند، آنها که توانائی رفتن بسوی آن را دارند، و هر کس کفر ورزد (و از فرمان خداوند سر پیچی کند، بخود زیان رسانیده) خداوند از همه خلق بی نیاز است.

ملاحظه می‌نمائید که قرآن چگونه مسأله حج را بیان کرده و برای نشان دادن اهمیت آن از چه نقطه‌ای آغاز نموده است و چگونه بنا قداست از این مسأله یاد می‌نماید، قرآن در آیات فوق از اینجا شروع می‌نماید که: حج، رفتن بسوی خانه‌ای است که نخستین خانه پرستش خداوند است که بمنظور عبادت و بندگی و مسیر الی الله پی ریزی شده است، اختصاص به طبقه، قبیله، ملت و گروه و نژادی ویژه ندارد، بلکه «وضع للناس» برای مردم بنا شده و خانه ناس است و بهمین دلیل برکات و منافعش نیز بهمه مردم مربوط می‌شود که بسبب آن هدایت و رشد می‌یابند و دارای آیات و نشانه‌های روشنی است که از جمله آن آیات، مقام ابراهیم است، و محیط، محیط امنیت و اطمینان است و این امنیت برای تمام کسانی است که قدم به آنجا گذارند، بر کسانی که استطاعت و توانائی بمعنی قرآنی دارند بعنوان یک وظیفه اسلامی انجام این فریضه الهی لازم است و اگر با بی اعتنائی با آن برخورد نموده و با وجود

هر کس با الف بای اسلام اندک آشنائی داشته باشد می‌داند در اسلام برنامه‌ای بنام حج وجود داشته و در میان دیگر واجبات اسلامی از جایگاهی ویژه برخوردار است.

حج مانند تمام موضوعات اسلامی دارای احکامی خاص و فروعی مخصوص به خویش است و نیز دارای وسعت و گستردگی آنچنانی است که کمتر عبادتی به پای آن می‌رسد. از جهت زمان و مکان برگزاری، زمان و مکان خاصی دارد و لباس احرام باید شرایط مخصوصی داشته باشد که مسائل آن در کتابهای مستدل فقهی دقیقاً مورد توجه و تأمل قرار گرفته است. و در عین حالی که در جزء جزء اعمال حج توجه به خداوند و تقرب الی الله بعنوان عنصر محور، شرط شده است، مسیری خاص و نقطه شروعی معین را ارائه داده و خط مشی اصولی زندگی یک انسان آزاد و آگاه و مسئول را بوضوح ترسیم نموده است و عملاً نشان می‌دهد که از کدام نقطه باید آغاز نمود و با چه کیفیتی شروع کرد و بدنبال کدامین امام و رهبر حرکت و بر اطراف چه محوری حرکات خویش را تنظیم ساخت.

مجموعه این اعمال و حرکات با شرکت اقیانوسی از انسانهای انجام می‌گیرد که با رنگها و فرهنگهای گوناگون، از سرزمینهای مختلفی در آنجا گرد می‌آیند و حرکتی یک پارچه و منسجم را شروع می‌نمایند تا بدین ترتیب به بخشی از اهداف عالی انبیاء و رسولان بزرگ الهی جامه عمل پوشانده و وحدت و قدرت امت اسلامی را در برابر تمام قدرتها و ابرقدرتهای شیطانی به نمایش گذارند و زمینه وحدت معنوی و واقعی مسلمین را در تمام صحنه‌ها و در سراسر عالم در قالب امت واحد اسلامی فراهم سازند.

بدون تردید حج از ابعاد مختلف و گسترده‌ای برخوردار است و بهمین دلیل هر روز زوایای جدیدتر و فلسفه‌ها و اهداف مهم تر آن کشف می‌شود و البته هر چند که بصورتی بهتر و واقعی‌تر توسط دانشمندان اسلامی تبیین گردیده و در مرحله عمل پیاده شود، جهان اسلام بیشتری به نقش و اهمیت آن خواهد برد. بهمین جهت لازم است اندیشمندانی که علاقه به تجدید شکوه و عظمت مسلمین دارند منابع و متون معتبر اسلامی را که در رأس آن قرآن کریم است، مورد بازنگری عمیق‌تر قرار داده و در این راه از هدایت خود قرآن الهام

آوردن کلمه حج در کار است و آن نشان دادن اهمیت عظیم این عمل عبادی سیاسی است.

حج این فریضه مهم اسلامی ارتباطی تنگاتنگ با این دگرگونی ماه دارد، حج را همه وقت نمی شود انجام داد، بلکه وقتی معین برای انجام آن در نظر گرفته شده است. در آخر آیه اشاره به عادت ناپسند و بی مورد اعراب جاهلی دارد و سپس امر به تقوی می نماید.

در اسلام همه چیز دارای حدود و مقررات است که باید آن ضوابط و مقررات مراعات شود، حتی در وارد شدن به خانه شخصی خود از آن حد و ضوابط تجاوز ننماید، هنگامی که در یک کار بسیار جزئی مانند وارد شدن بخانه باید حدود را در نظر گرفت، در یک عمل مهمی چون حج بطریق اولی مراعات ضوابط و احکام لازم و ضروری است.

با توجه به آیاتی که گذشت و دیگر آیات مربوطه، اهمیت این فریضه بزرگ الهی روشن می شود و ما به چند آیه یاد شده اکتفا نموده و به بررسی ابعاد دیگر آن می پردازیم.

نخستین پایه گذار حج

اولین پایه گذار حج کدام یک از انبیاء الهی است؟ قرآن کریم با صراحت می فرماید، نخستین کسی که این اعمال عظیم عبادی سیاسی را تشریح کرد ابراهیم خلیل بود، آیاتی که به این بُعد مسأله حج نگریسته، بسیار جالب و پیام بخش حقایق و مفاهیم جدیدتر می باشد و این معنا با توجه به متن آیات و نوع برخورد آنها با این مسأله، به دست می آید. که حقایق دیگر و مفاهیم جدیدتری است و این معنی با توجه بمتن و عبارات آیات و نوع برخورد آیات بروشنی بدست میاید و اینک به بررسی آیات مربوطه میپردازیم:

وإذ ابلیح ابراهیم ربه بکلمات فأنمهن قال إني جاعلك للناس إماماً قال ومن ذریتی قال لا ینال عهدی الظالمین. واذ جعلنا البیت مثابة للناس وأمنأ واتخذوا من مقام ابراهیم مصلى وعهدنا إلی ابراهیم واسمعیل أن طهرا بیتی للقاتلین والعاکفین والرتج السجود واذ قال ابراهیم رب اجعل هذا بلداً آمناً وارزق اهلہ من الثمرات من آمن منهم بالله والیوم الاخر قال ومن کفر فأمته قلیلاً ثم أضطره إلی عذاب النار ویس المصیر. واذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت واسمعیل ربنا تقبل منا إنک أنت السميع العظیم

استطاعت از انجام آن سرماززنند، زیان سر پیچی بخود آنان خواهد رسید. از جمله «ومن کفر» اهمیت حج را در اسلام بخوبی روشن می سازد که قبول نداشتن حج، انسان را از صف مسلمین جدا می سازد و در صف کفار وارد می نماید.

اگر در دو آیه فوق دقت شود، متوجه خواهیم شد که اگر در قرآن آیاتی جز این دو آیه نبود، برای اهمیت حج کافی بود.

۲- یسئلونک عن الأهلۃ قل هی مواقیب للناس والحج ولیس البریان تأتوا البیوت من ظهورها ولیکن البر من انفی واتوا البیوت من ابوابها واتقوا الله لعلکم تفلحون؟

(ای پیامبر) درباره هلالهای ماه از تومی پرسند، بگو آنها بیان اوقات (برای امور دنیائی) مردم و (تعیین وقت) حج است، کار نیک آن نیست که از پشت خانه وارد شوید نیکی این است که متقی باشید و از درهای خانه ها وارد شوید و تقوی پیشه سازید باشد که رستگار گردید.

در شأن نزول این آیه شریفه آمده است که گروهی از اعراب پیش از اسلام هنگامی که احرام حج می بستند از درب خانه هایشان به خانه وارد نمی شدند و چنین اعتقاد داشتند که محرم نباید از در خانه داخل شود، لذا از پشت خانه نقب زده و داخل می شدند، بهمین دلیل آیه آنها را از چنین کاری منع کرد.

دقت در سیاق آیه و در شأن نزول آن بوضوح نشان می دهد که افکار کوتاه آن عصر به فلسفه تغییر شکل ظاهری ماه در چشم انداز ساکنین کره زمین پی نبرده بود و از اینرو از پیامبر سؤال می نمودند، البته سؤال از «ماه» نبود، بلکه از اشکال مختلف آن بود لذا در آیه «یسئلونک عن الأهلۃ» آمده است، نه «یسئلونک عن القمر»

و پیامبر با رهنمود قرآن به آنان پاسخ می گوید که: این اشکال گوناگون ساده ترین و سهل ترین علائم برای تنظیم و کنترل اوقات عبادی و کارهای روزمره زندگی فردی و اجتماعی است. و با اینکه اگر کلمه حج هم در آیه نیامده بود از جمله اول آیه استفاده می شد زیرا یکی از اعمال عبادی انسان همین حج می باشد که در موقع و موقعیتی خاص بر هر مسلمان واجب است، ولی پس از «قل هی مواقیب للناس» کلمه «والحج» هم آمده است تا اینکه زمینه مطالب بعدی که در رابطه با حج است، فراهم گردد، و هدف دیگری هم از

رتنا واجعلنا مسلمین لك ومن ذریتنا امة مسلمة لك وازرنا مناسکنا وتب
علینا انک انت التواب الرحیم- رتنا وبعث فیهم رسولا منهم يتلوا علیهم
آیاتک وعلّمهم الكتاب والحكمة ویزکیهم انک انت العزيز الحکیم- ومن
یرغب عن ملة ابراهیم الا من سفیه نفسه ولقد اصطفیناه فی الدنيا وانه فی
الاحرة لیمن الصالحین- اذ قال له ربه اسلم قال اسلمت لرب
العالمین^۳- بیاد آور روزگاران و هنگامی را که خدای عالم با چند امر
ابراهیم خلیل را مورد امتحان و آزمایش قرار داد و با یاری خدای عالم
بخوبی از عهده همه آنها برآمد و خوب امتحان داد و پس از آنکه از
عهده امتحانات بخوبی درآمد مورد عنایت خداوندی قرار گرفت و باو
خطاب آمد ای ابراهیم من میخوام تو را برگزینم و امامت و پیشوایی
مردم را بدست تو بسپارم ابراهیم با لسان تضرع و التجاء عرض کرد
خداوندا آیا این عهد و عنایت بفرزندان من نیز شامل خواهد شد جواب
آمد این مقام شایستگیهای را لازم دارد و اگر افرادی باشند
صلاحیتهای لازم را داشته باشند و از خود شایستگی نشان بدهند آری
ولیکن باید بدانید این عهد من بظالمان و ستمکاران و ناشایستگان
نخواهد رسید و آن زمانی را بیاد آور که کعبه را مامن و مرکز و محل
رجوع و اجتماع انسانها قرار دادیم و فرمان صادر کردیم همه انسانها
مقام ابراهیم را جایگاه عبادت و مصلی قرار داده و بپرستش خداوندی
مشغول گردند و از ابراهیم و اسمعیل عهد و پیمان گرفتیم که این
خانه مرا از هرگونه پلیدی و آلودگی پاک کرده و حریم آن خانه را سالم
نگهدارند و برای انسانهای با فضیلت و ایمان که به قصد طواف خانه
خدا و اعتکاف در آن و اقامه نماز و انجام رکوع و سجده در مقابل
خداوند عالم در آن خانه گرد می آیند آماده و مهیا سازند و ابراهیم
چنین عرض کرد پروردگارا این شهزاده مکه را که بیت و خانه ترا
دربردارد جایگاه امن قرار بده و با تائیکه بخدای جهان و روز قیامت
ایمان آورده اند از برکات آن محل امن و جایگاه این روزی عطا
فرما خداوند درخواست ابراهیم را مستجاب کرد و امداد کوینده و
تکان دهنده ای داد و اعلام فرمود هرکس راه کفر را به پیماید و در
مقابل نعمتهای غیرمنتهای الهی ناسپاسی کند اگر هم در دنیا و در
این حیات چند روزه مادی اندکی بهره مند گردد و از مزایای حیات
برخوردار شود در آخرت بعد از دردناک آتش دوزخ بالقصوره
خواهیم انداخت و در چنین جایی که بدترین منزلگاه است جایش
خواهیم داد و متذکر روزگاران و زمانی باش که ابراهیم با
همکاری و همیاری فرزندش اسمعیل وقتی که پایه ها و دیوارهای خانه
خدا را پی ریزی نموده و برافراشتند چنین مباحث کردند و به پیشگاه
ربوبی عرضه داشتند پروردگارا ما را تسلیم و مطیع فرامین خودت قرار

بده و از نسل ما و فرزندانمان امتی را بوجود آور که مطیع و تسلیم
اراده تو گردند و راه عبادت و مناسک را به ما یاد ده و به ما راه
عبودیت را ارائه کن و با لطف و عنایت با ما رفتار بنما و بسوی ما با
نظر رحمت نگاه کن که تنها تویی توبه پذیر و مهربان و ای
خداوند گار بفرزندان ما طوری شایستگی و صلاحیت عطا فرما که
از میان آنان پیامبر و رسول برانگیخته شده و بسوی آنان مبعوث گردد
و آیات و نشانه های تو را بر آنان بخواند و با آنان کتاب و حکمت
بیاموزد و تربیتشان کرده و درونشان را از زشتی و ناپاکی تطهیر سازد
تویی آن خداوندی که دارای عزت هستی و حکیمی و هرکاری را طبق
حکمت انجام میدهی.

و این شیوه ابراهیم و فرزندش اسمعیل بود و این پدر و این پسر
بودند که با این خلوص و سوز عشق الهی این خانه را ساختند و چنین
محل و مکان امن و توحید و حرکت و سازندگی و پالندگی را آماده
کرده و از خدا خواستند خداوند بفرزندان آنها آن قدر شایستگی و
صلاحیت عطا کند که بتوانند بار سنگین مسئولیت الهی را بردوش
بکشند و امت مسلمه باشند و از میانشان پیامبرانی راستین پیاخیزند و
هدایت آنان را به عهده بگیرند و آنان را حکیم و دانشمند و
وارسته بسازند و تربیت شوند و این راه و روش ابراهیم خلیل است و
بلکه راه و روش تمام پیامبران راستین الهی است و این شیوه شیوه
درست و فطری انسان خدائی است و این زبان فطرت انسانها در
تمام ادوار تاریخ است و هرکس از این روش و شیوه رو بگرداند و راه
و روش دیگری برگزیند ضربه زده است مگر بر خودش و ما ابراهیم
را در دنیا برگزیدیم و از صافیهای زیاد عبور شدیم و خالص یافتیم
و او در روز آخرت از شایستگان است زیرا وقتی که مورد خطاب
الهی قرار گرفت و باو گفته شد سر فرمان خدا فرود آور عرض کرد
لیسک پروردگارا مطیع فرمان توام و خاضع. آری این سیمای حج و
سیمای پایه گذاران آن است و این اساس افراشته شدن پایه ها و
دیوارهای خانه خدا است برای توحید است و برای اجتماع مردم است
و برای سیر الی الله و رکوع و سجود و طواف خانه خدا است و برای
این است که امتی بوجود آید مسلم و آگاه و منسجم و آشنا بکتاب و
خود ساخته و خانه خدای عالم با دست با کفایت ابراهیم خلیل «ع» و
یاری فرزندش اسمعیل «ع» بهمین منظور بوجود آمده است و این معنی
بوضوح از این آیات فهمیده میشود و هیچ نیازی بدقت نظر ندارد و با
کمترین تأمل در عبارات و سیاق این آیات این مفهوم بدست می آید.
نکته ای که بنظر ما جالب است و نباید از آن غفلت کرد این است

قابل توجه خوانندگان محترم

مجله پاسدار اسلام

از علاقمندان و مشترکین محترم مجله پاسدار اسلام تقاضا میشود پس از واریز وجه نسبت به ارسال فیش بانکی و اعلام شماره اشتراک اقدام نمایند. ضمناً چنانچه دسترسی بانک ندارند از ارسال وجه نقد بصورت عادی خودداری نموده و حتماً وجه نقد را بصورت بیمه پستی ارسال نمایند تا مشکلی در این زمینه رخ ندهد. با تشکر - امور مشترکین

فرم تقاضای اشتراک

خواهشمند است وجه اشتراک مجله پاسدار اسلام را به حساب جاری ۶۰۰ بانک ملت شعبه میدان شهداء قم واریز و فیش بانکی را همراه آدرس و مشخصات کامل خود به دفتر مجله پاسدار اسلام - قم صندوق پستی ۳۲۰ ارسال فرمائید.

تذکره:

- ۱- بهای اشتراک یک سال ۶۰۰ ریال، دو سال ۱۲۰۰ ریال است.
- ۲- وجه اشتراک را می‌توانید از طریق تمام بانک‌های کشور به حساب جاری فوق واریز نمائید.
- ۳- در صورتیکه به بانک دسترسی نداشته‌اید وجه اشتراک را توسط اداره پست بیمه نمائید.
- ۴- احتیاج به بریدن این فرم نیست و کافی است مشخصات خود را شرح زیر در نامه‌ای جداگانه نوشته و ارسال نمائید.
- ۵- در صورت واریز وجه به بانک حتماً فیش بانکی ارسال شود.

اینجانب ..... نام خانوادگی .....
 شهرستان ..... آدرس .....

مایلم به مدت ..... سال از شماره ..... با مجله پاسدار اسلام
 مشترک شوم لذا مبلغ ..... ریال توسط بانک ..... به
 حساب جاری فوق واریز و فیش بانکی را به پوست ارسال می‌دارم.
 لطفاً در موقع تمدید، شماره اشتراک را قد فرمائید

قرآن ابتداءً به موضوع امامت ابراهیم اشارت دارد و میگوید چون او را آزمایش کردیم و چندین بار هم آزمایش کردیم و خوب از عهده آزمایش درآمد و خوب صلاحیت‌هایش را نشان داد امامت و رهبری امت را با او واگذار کردیم پس از این مسئله حج را و ساختن خانه خدا و هدف از ساختن این خانه را مطرح نموده و دقیقاً نشان میدهد حج با این اهداف عالی و مقدس و خانه خدا با این خصوصیات که از آغاز پایه ریزی و رفع قواعد و انتخاب جا و ویژگیهای دیگر برای خدا و سیر الی الله بوده است و در هر کدام از آثاریکه از این پدر و فرزند رشید باقی مانده است پیامی از حریت و آزادی و اصالت و فضیلت و وارستگی روح افزا و نشاط بگوش میرسد و این پیام بود و هست و جاوید خواهد ماند و همین پیام، حج را زنده نگهداشته است و با زنده نگهداشتن حج همه احکام اسلام و اساس دین مقدس اسلام زنده میماند و در هر برهه‌ای از زمان که این پیام، کم‌رنگ‌تر بوده است و حج آن حالت ابراهیمی و اسمعیلی را که باید داشته باشد دارا نبوده است هم حج زنده نبوده است و هم عامل حیات بقیه احکام و اسلام نمیتوانسته است باشد و بلکه عامل توجیه زشتکاریها و ناخالصیهای دیگران هم بوده است و این حج زنده در ارتباط تنگاتنگ با امامت و رهبری ابراهیم خلیل است و بدون تردید رهبری، مرکزی لازم دارد که از آنجا حرکتش را آغاز کند و آن مرکز خانه خدا است و این خانه مربوط بفردی و یا گروه خاصی نیست مال ناس است و مال انسانهای طائف و راکع و ساجد و معتکف است و هر کسیکه بفهمد و خودش را بشناسد و محیط خویش را بشناسد و جامعه‌اش را بشناسد و خودش را بباید و تسلیم فرمان حضرت حق گردد این خانه مال آنها و از آن آنها است.

و این انسانها باید دور این محور گرد آیند و مرکز اجتماعاتشان قرار دهند و همه افراد را بسوی آن نقطه دعوت نمایند و زمینه ساز امامت واحده اسلامی باشند و دنبال امامی ابراهیم وار بیافتند و به ندای او لبیک گویند و آغازگر حرکت بی‌نهایت بسوی الله گردند و قتیکه خطاب رسید تسلیم اراده حق شوید بنا اعماق دل و عمق جان سر تسلیم فرود آورده و با زبان بی‌زبانی زمزمه کنان با تمام وجود اعلام دارند خداوندا ما هر چه داریم از تو داریم و مطیع فرمان توئیم و چیزی جز تسلیم در مقابل خواست تو از خود ابراز نمیکنیم.

- ۱- سوره آل عمران آیات ۹۷-۹۶
- ۲- سوره بقره آیه ۱۸۹
- ۳- سوره بقره آیات ۱۲۴ الی ۱۳۱